

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК БЕЛАРУСИ
ДНУ «ИНСТИТУТ МАСТАЦТВАЗНАЎСТВА, ЭТНАГРАФІІ І ФАЛЬКЛОРУ
ІМЯ КАНДРАТА КРАПІВЫ»

УДК 392.3 (476-21) (091) «19/20» (043.3)

КАЛАЧОВА Ірына Іванаўна

**ЭТНАКУЛЬТУРНЫЯ ПРАЦЭСЫ Ў ГАРАДСКОЙ СЯМ'І БЕЛАРУСАЎ
У АПОШНЯЙ ТРЭЦІ ХХ – ПАЧАТКУ ХХІ СТ.**

Аўтарэферат
дысертацыі на суісканне вучонай ступені
доктара гістарычных навук

на спецыяльнасці 07.00.07 – этнаграфія, этналогія, антрапалогія

Навукова-
бібліяграфічны

Установа адукацыі
«Вышэйшы дзяржаўны ўніверсітэт
імя П.М.Мацісэва»
НАВУКОВАЯ БІБЛІЯТЭКА

Мінск, 2009

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

Работа выканаана ў ДНУ «Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы» Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі

Навуковы кансультант – **А. І. Лакотка,**

доктар гістарычных навук, доктар архітэктуры,
прафесар, член-карэспандэнт НАН Беларусі,
дырэктар ДНУ «ІМЭФ імя Кандрата Крапівы» НАН
Беларусі

Афіцыйныя апаненты: **А.В. Турко,**

доктар гістарычных навук, дацэнт, вучоны сакратар
ДНУ «ІМЭФ імя Кандрата Крапівы» НАН Беларусі;

І. П. Корзун,

доктар гістарычных навук, прафесар,
«Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт»;

Л.П. Шахόцька,

доктар сацыялагічных навук, прафесар, галоўны
навуковы супрацоўнік ДНУ
«Інстытут эканомікі» НАН Беларусі

Апаніруючая арганізацыя – УА «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»

Абарона адбудзецца 23 снежня 2009 г. у 11 гадзін на пасяджэнні савета па абароне дысертацый Д 01.42.01 у ДНУ «Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы» Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі па адрасе: 220072, г. Мінск, вул. Сурганава, 1, корп. 2, ауд. № 302; secr@bas-net.by; тэл. вучонага сакратара (017) 284-29-24.

З дысертацый можна азнаёміцца ў бібліятэцы ДНУ «Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы» Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (220072, г. Мінск, вул. Сурганава, 1, корп. 2).

Аўтарэферат разасланы «...» лістапада 2009 г.

Вучоны сакратар
савета па абароне дысертацый,
доктар гістарычных навук

Г. І. Каспяровіч

* 20504303 *

© Калачова І. І., 2009
© БНТУ, 2009

Гарманічнае функцыянаванне сям'і як значнага сацыяльнага і этнакультурнага інстытута на сучасным этапе знаходзіцца ў цэнтры ўвагі беларускага грамадства. І гэта не выпадкова: сям'я – асноўная крыніца ўзнаўлення нацыі, захавальнік багатых традыцый міжпакаленных стасункаў беларусаў, сістэмы роднасці і адносін паміж блізкімі, транслятар нацыянальнай спадчыны і адвечных духоўных каштоўнасцей. Маральныя асновы сям'і і яе матэрыяльнае становішча, мікраклімат у ёй, яе дабрабыт, духоўныя ідэалы аказваюць дзейсны ўплыў на сацыяльна-эканамічнае і культурнае развіццё краіны, фарміруюць аснову стабільнасці ў будучым.

Сям'я, дзеці, сямейныя традыцыі, захаванне пераемнай сувязі паміж пакаленнямі – прыярытэтыя кірункі дзяржаўнай сацыяльнай палітыкі ў Рэспубліцы Беларусь. Галоўны з іх у адносінах да сям'і – ствараць умовы для гарманічнага яе развіцця, спрыяць трываламу ўмацаванню і раскрыццю яе патэнцыялу. Таму даследаванне праблем сям'і як ячэйкі грамадства, як асновы беларускага этнасу ўяўляецца актуальным і значным.

Даследаванне сям'яў беларусаў, вывучэнне этнакультурных працэсаў, што адбываюцца ў ёй, з'яўляецца актуальнай задачай беларускай этналогіі. Неабходнасць вывучэння праблемы ў даследуемы перыяд – апошні трэці XX – пачатку XXI ст. – абумоўлена значнымі сацыяльна-палітычнымі і эканамічнымі трансфармацыямі, якія адбыліся ў гэты час у грамадскім развіцці і аказалі ўплыў на сям'ю – найважнейшую крыніцу фарміравання, захоўвання і трансляцыі традыцыйных выхавання і сацыялізацыі дзяцей. Асабліва небяспечнай з'яўляецца страта маладымі пакаленнямі каштоўнасцей арыенціраў, якія ўтрымліваюцца ў нацыянальнай культуры беларускага народа, што ўжо сёння пагражае нестабільнасцю ў дэмаграфічнай сітуацыі, скарачэннем нараджальнасці, аслабленнем міжпакаленных сувязей. Вывучэнне гэтых новых тэндэнцый, відавочна, з'яўляецца важным для распрацоўкі асноў сямейнай палітыкі дзяржавы, работы з моладдзю і маладымі сем'ямі.

Значнасць праблемы заключаецца і ў зменах, якія адбыліся і працягваюць адбывацца ва ўкладзе жыцця сям'і, – сёння большасць сямей беларусаў пражываюць у гарадскім полікультурным асяроддзі, якое шырока прадстаўлена людзьмі, адрознымі па веравызнанні, ментальнасці і прыналежнасці да той ці іншай культурнай супольнасці. Ва ўмовах такой полікультурнасці бясспрэчна пазітыўным бачыцца працэс узаемаўзабагачэння традыцый пры беражлівым захаванні нацыянальнай самабытнасці.

Функцыянаванне этнакультурных працэсаў у гарадской сям'і беларусаў у апошні трэці XX – пачатку XXI ст. не з'яўлялася аб'ектам спецыяльнага комплекснага даследавання ў беларускай этналогіі. Між тым вывучэнне тэндэнцый у працяканні этнакультурных працэсаў, механізма рэпрадукцыі этнакультурных працэсаў, даследаванне грамадскіх і сямейных традыцый, традыцый роднасна-сваяцкіх адносін, выхавання і этыкету садзейнічае больш глыбокаму пазнанню нацыянальнай культуры беларускага народа маладымі

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

пакаленнямі, спрыяе фарміраванню нацыянальнай самасвядомасці, захаванню нацыянальнай самабытнасці, з'яўляецца адным з прыярытэтаў стабільнай сацыяльнай палітыкі ў краіне.

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Сувязь тэмы з буйнымі навуковымі праграмамі і тэмамі

Тэматыка дысертацыі распрацоўвалася ў рамках дзяржаўных фундаментальных даследаванняў: «Гісторыя беларускай нацыі, дзяржаўнасці і культуры» на 2006–2010 гады («Гісторыя і культура»), заданне 16 «Традыцыі народнай культуры этнічных супольнасцей Беларусі: гісторыя, сучаснае становішча і перспектывы развіцця», нумар дзяржаўнай рэгістрацыі – 20061103;

Даручэння п. 14 Прэзідэнцкай праграмы «Дзеці Беларусі», заданне «Распрацоўка і ажыццяўленне комплексу мерапрыемстваў па адраджэнні народнай педагогікі»;

Рэспубліканскай праграмы «Моладзь Беларусі» (2006–2010 гг.), заданне «Маладая сям'я ў сучасным грамадстве: дынаміка; падрыхтоўка да сямейнага жыцця; сацыяльна-педагагічнае суправаджэнне» (навуковы кіраўнік – канд. гіст. навук І. І. Калачова), нумар дзяржаўнай рэгістрацыі – 20072238.

Тэма дысертацыі адпавядае прыярытэтнаму напрамку фундаментальных навуковых даследаванняў, прысвечаных гісторыі культуры Беларусі, актуальным праблемам яе сучаснага становішча і перспектывам развіцця.

Мэты і задачы даследавання

Мэта дысертацыйнага даследавання – раскрыццё асноўных тэндэнцый дынамікі этнакультурных працэсаў у гарадской сям'і беларусаў у апошній трэці XX – пачатку XXI ст.

Задачи даследавання:

1) распрацаваць тэарэтыка-метадалагічныя падыходы да даследавання дынамікі этнакультурных працэсаў у гарадской сям'і беларусаў у апошній трэці XX – пачатку XXI ст.;

2) вылучыць асноўныя перыяды дынамікі этнакультурных працэсаў у гарадской сям'і беларусаў у апошній трэці XX – пачатку XXI ст.;

3) ахарактарызаваць стан і тэндэнцыі працякання этнакультурных працэсаў у гарадской сям'і і іх асаблівасці ў беларусаў; асаблівасці структурна-функцыянальных і тыпалагічных змяненняў у сям'і;

4) выявіць крыніцы і сістэму трансляцыі этнічных ведаў, якая сфарміравалася ў гарадской сям'і беларусаў (на прыкладзе засвойвання традыцыйнай календарнай абраднасці), даць характарыстыку сям'ям, якія з'яўляюцца носьбітамі і пераемнікамі этнічных ведаў;

5) прасачыць традыцыі і інавацыі ў этнакультурным комплексе сямейна-бытавых абрадаў (вясельных, радзінных, абрадаў ушанавання продкаў);

6) вылучыць змяненні ў сістэме роднасна-сваяцкіх і бацькоўска-дзіцячых адносін; у сістэме перадачы традыцый выхавання і этыкету;

7) вызначыць шляхі рэалізацыі сацыяльна-педагагічнага і выхаваўчага патэнцыялу нацыянальных традыцый у адукацыйнай і сацыякультурнай сферы і паказаць іх уплыў на этнакультурную сітуацыю ў гарадской сям'і;

8) распрацаваць напрамкі работы з моладдзю па фарміраванні адносін да сям'і, заснаваных на ўсведамленні яе каштоўнасці (на прыкладзе вышэйшай школы).

Аб'ект і прадмет даследавання

Аб'ектам дысертацыйнага даследавання з'яўляецца гарадская сям'я беларусаў ва ўмовах трансфармацый этнакультурных працэсаў у 70-я гады XX – пачатку XXI ст.

Прадмет даследавання – дынаміка этнакультурных працэсаў у гарадской сям'і беларусаў у апошній трэці XX – пачатку XXI ст.

Асноўныя палажэнні дысертацыі, якія выносяцца на абарону

1. Працяканне этнакультурных працэсаў у гарадской сям'і беларусаў і іх асаблівасці ў розныя гістарычныя перыяды характарызуюцца неаднароднасцю, шматвектарнасцю і супярэчлівасцямі. У дадзеным даследаванні дынаміка этнакультурных працэсаў разглядаецца па перыядах, вылучаных у выніку вывучэння тэмы: першы – 70–80-я гады XX ст.; другі – 80–90-я гады XX ст.; трэці – 1991 г. – пачатак XXI ст.

За аснову тэарэтычнай канцэпцыі даследавання этнакультурных працэсаў у сям'і ўзяты вядучыя палажэнні *тэорыі эвалюцыі* (аб сям'і як носбіце пераемнасці традыцый, што забяспечвае механізм пазітыўных трансфармацый; аб важнейшых функцыях сям'і – узнаўленні і сацыялізацыі; аб вызначэнні яе супярэчлівай ролі ў грамадстве: з аднаго боку, – сям'я змяняецца пад уплывам грамадскіх працэсаў (у гэтым сэнсе яна пасіўная адзінка сацыяльных перамен); з другога – сама актыўна ўплывае на грамадскае развіццё (актыўная адзінка); *тэорыі мадэрнізацыі* (аб мадэрнізацыі як працэсе трансфармацый, ядром якой з'яўляецца перабудова ўсіх грамадскіх працэсаў і інстытутаў; аб уплыве на асобу чалавека, яго ўнутраны свет; аб сям'і як аснове сацыялізацыі ў традыцыйных грамадствах і захаванні і прымнажэнні гэтай ролі ў сучаснасці); *тэорыі каштоўнасцей* (аб тым, што каштоўнасці традыцыйнай культуры па-ранейшаму з'яўляюцца стрыжнем фарміравання асобы і крыніцай развіцця чалавека, а сям'я – сирывальным асяроддзем сацыялізацыі і выхавання; і *тэорыі полікультурнасці* (аб уздзеянні этнічнай неаднароднасці гарадскога асяроддзя на ўклад жыцця сям'і; аб фарміраванні талерантных адносін да культурнай разнастайнасці гарадской прасторы пры беражлівым захаванні нацыянальнай самабытнасці і традыцый; аб уплыве полікультурнага асяроддзя горада на аднароднасць плёбаў і тып сямейных структур).

Сінтэз вядучых палажэнняў дадзеных тэорый дае магчымасць выявіць найбольш значныя адметнасці этнакультурных працэсаў, да якіх у першую чаргу

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

трэба аднесці ўзаемаўплыву традыцый і інавацый. У сучасных умовах фарміравання свядомасці асобы пры істотным уздзеянні шматлікіх інфармацыйных крыніц традыцыя як стабільная сістэма існавання сям'і і выток фарміравання нацыянальных каштоўнасцей не страчвае дзейснага ўплыву на асобу, застаецца прыярытэтнай і толькі набывае новыя рысы, якія сведчаць пра становучую дынаміку ў развіцці сям'і.

На сучасным этапе рэпрадуктаванне этнакультурных працэсаў у гарадской сям'і адбываецца ў сітуацыі суіснавання традыцый і інавацый, захаванасці каштоўнасцей калектывізму і пранікненні каштоўнасцей новага тыпу – індывідуалізму, эгацэнтрызму і інш. Наяўнасць гэтых з'яў – свосасаблівая рыса пераходу да новага этапу ў функцыянаванні этнакультурных працэсаў у сям'і.

Даследаванне характару названых працэсаў у сям'і беларусаў дазволіла выявіць пазітыўныя тэндэнцыі ў захаванні традыцый, што ўказвае на дастаткова моцную ўкараненасць нацыянальнай культуры ў быт сям'і.

2. Упершыню даследаванне этнакультурных працэсаў у апошняй трэці XX – пачатку XXI ст. дазволіла вылучыць асноўныя перыяды дынамікі этнакультурных працэсаў і даць ім характарыстыку.

У 70–80-я гады XX ст. прыярытэтнымі былі каштоўнасці савецкай сістэмы ў функцыянаванні сям'і, бытаванне нацыянальных традыцый і абрадаў беларусаў не выходзіла за межы ўнутрысямейнага і міжсямейнага ўзроўняў, а сямейна-шлюбныя адносіны, структура сям'і, яе функцыі і тыпалогія падпарадкоўваліся нарматыўным прынцыпам, якія сфарміраваліся пад уплывам грамадскіх працэсаў.

Для 80–90-х гадоў XX ст. характэрны аслабленне ўздзеяння каштоўнасцей савецкай сістэмы на сям'ю і абуджэнне нацыянальнай самасвядомасці, адраджэнне нацыянальнай сістэмы каштоўнасцей і цікавасць да матэрыяльнай, духоўнай і сацыяльнай культуры беларускага народа, што было звязана перш за ўсё з набываннем Рэспублікай Беларусь дзяржаўнага суверэнітэту.

У перыяд з 1991 г. да пачатку XXI ст. умацоўваецца роля нацыянальных традыцый у функцыянаванні сям'і, павялічваецца іх значэнне ў грамадскім і сацыяльна-культурным жыцці. Тыповымі прыметамі этнакультурных працэсаў у сям'і гараджан становяцца новыя з'явы ў шлюбна-сямейных адносінах, суіснаванне традыцый і інавацый у сямейна-бытавой абраднасці, звяртанне да хрысціянскіх абрадаў, адраджэнне цікавасці да фальклорна-этнаграфічнай спадчыны, беларускай мовы, да архітэктурных помнікаў нацыянальнай культуры. Узрастае каштоўнасць шлюбу як трывалай формы сямейных адносін і бацькоўства як важнейшай асновы сям'і і грамадства.

3. Прыналежнасць большасці беларусаў да гарадскога насельніцтва спрыяе фарміраванню пэўных адметнасцей ва ўкладзе жыцця, які характарызуецца, з аднаго боку, захаванасцю рыс традыцыйнасці, з другога – з'яўленнем новых прымет, якія найбольш выразна выяўляюцца ў культуры побыту, адносінах паміж людзьмі, святах. У аснове заключэння шлюбу і стварэння сям'і сучасных беларусаў па-ранейшаму ляжаць самыя значныя маральныя ідэалы беларускага народа: любоў, каханне, павага да бацькоў, каштоўнасць сям'і і нараджэння дзяцей. У радзімнай абраднасці захоўваюцца рысы традыцыйнага беларускага абраду, якія

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

праўляюцца ў выкананні абраду хрышчэння дзіцяці, святкаванні хрэсбін і інш. Урачыстая рэгістрацыя шлюбу ў органах ЗАГС, ва ўстановах сацыякультурнай сферы практычна заўсёды адбываецца з выкарыстаннем элементаў традыцыйнай высельнай абраднасці беларусаў. Можна канстатаваць, што ў канцы 90-х гадоў XX – пачатку XXI ст. сямейна-бытавая абраднасць гарадской сям’і паступова набывае акрэсленыя і выразныя рысы мадэрнізаванай нацыянальнай традыцыі.

Практычна адбываецца станаўленне абноўленай сістэмы сямейных адносін, у якой пэўнае месца займаюць такія формы сям’і і шлюбна-сямейных адносін, як шлюбы-сужыцці, сем’і з абмежаваннем бацькоўскіх роляў, сем’і з алкагольна залежнымі бацькамі і інш. Аднак выяўленыя трансфармацыі не закранаюць базавых прынцыпаў сямейна-шлюбных адносін, а стварэнне сучаснай сістэмы прававой абароны сям’і забяспечвае яе гарманічную жыццядзейнасць.

Характар этнакультурных працэсаў і іх інтэнсіўнасць найпрост залежаць ад змен. У апошнія трыццаці XX – пачатку XXI ст. у структуры сям’і, яе складзе, функцыях і тыпах зафіксаваны такія змены, як нуклеарызацыя, аўтамізацыя і індывідуалізацыя сям’і, нівеліраванне традыцыйных этычных норм і стэрэатыпаў, распаўсюджанасць і ўмацаванне функцый аховы, бяспекі, апекі, партнёрства і супрацоўніцтва, функцыі наслідавання і аслабленне рэпрадуктыўнай, экзістэнцыяльнай функцый і функцыі сацыялізацыі. Прычым неабходна адзначыць, што на змену характэрнаму для 90-х гадоў аслабленню рэпрадуктыўнай функцыі ў пачатку XXI ст. прыйшлі яе стабілізацыя, а пасля і ўзмацненне.

4. Пераемнасць традыцый з’яўляецца важнейшай характарыстыкай этнакультурных працэсаў у сям’і. Асабліва моцна яна выяўляецца ў адносінах сям’і да каляндарных традыцый, як складніка нацыянальнай культуры беларускага народа.

Аналіз механізма трансляцыі этнічных ведаў у другой палове XX ст. паказвае, што гэты працэс ажыццяўляўся ў межах жывога дыялогу паміж пакаленнямі – старэйшымі і малодшымі, праз калектыўнае і індывідуальнае засвойванне спадчыны. Носьбіты і пераемнікі інфармацыі ўяўлялі з сябе гарманічную дыяду, у рамках якой адбываўся жываворны камунікатыўны працэс. насычаны эмацыянальнымі пачуццямі і ўяўленнямі. На сучасным этапе, у пачатку XXI ст., носьбітамі першага круга трансляцыі этнакультурнай інфармацыі вызначаны бацькі. Яны, а не дзяды і бабулі з’яўляюцца найбольш рэфэрэнтнай групай носьбітаў. Гэта ўказвае на небяспечнае скарачэнне колькасці членаў сям’і і аслабленне сувязей паміж пакаленнямі. Істотнае значэнне ў атрыманні ведаў належыць сучасным інфармацыйным сродкам, якія з’яўляюцца каналам хуткай камунікацыйнай сувязі.

Роля каляндарных звываў і абрадаў у сям’і як сродку далучанасці да калектыўных каштоўнасцей традыцыйнай спадчыны з’яўляецца дастаткова высокай. Гэта ўказвае на моцную іх ўкаранёнасць у побыт гараджан. Разам з тым выяўлена тэндэнцыя змены крыніц успрадачы ведаў – сям’я губляе функцыю транслятара і перадае яе не больш этнічна моцным пакаленням – бабулям, дзядулям, а слабейшым – бацькам.

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫМ ФРАГМЕНТ

5. Цэласнасць этнакультурнага комплексу сямейна-бытавых абрадаў беларусаў у гарадах абумоўлена ўзроўнем адаптаванасці нацыянальных традыцый да шматнацыянальнага гарадскога асяроддзя.

Найбольш захаванымі традыцыйнымі абрадамі ў пачатку XXI ст. з'яўляюцца радзінны абрад і абрад ушанавання продкаў, у той час як вясельны абрад пастаянна дапаўняецца новымі элементамі.

У параўнанні з перыядам 70-80-х гг. XX ст. і 80-90-мі гг. XX ст. на сучасным этапе распаўсюджванне атрымала вячэнне ў храме, уключэнне ў вяселле лакальных этнаграфічных матэрыялаў і адначасова, сучаснага музычна-паэтычнага суправаджэння. Для радзіннага абрада характэрны наступныя рысы: сумяшчэнне рэгістрацыі дзяцей у ЗАГС з хрышчэннем у царкве, наяўнасць хросных бацькоў, для абрадаў ушанавання продкаў – адраджэнне царкоўнага абраду, устаўленне свят Радаўніцы, Дзядоў на дзяржаўным узроўні.

Нацыянальныя сямейна-бытавыя традыцыі бытуюць у гарадах усіх тыпаў: у Мінску, буйных, сярэдніх і малых гарадах. Аднак выяўленыя асаблівасці бытавання традыцый указваюць на захаванне лакальных адметнасцей у малых і сярэдніх гарадах.

Даследаванне этнакультурнага комплексу беларусаў – вясельных, радзінных абрадаў, абрадаў ушанавання продкаў – дазваляе сфармуляваць вывад аб высокай значнасці і каштоўнасці традыцый для функцыянавання і развіцця сям'і і грамадства ў цэлым.

6. У міжпакаленных, роднасна-сваяцкіх і бацькоўска-дзіцячых адносінах адбываецца фарміраванне новых з'яў. На сучасным этапе характэрнымі адметнасцямі з'яўляюцца працэсы ўнутрысямейнай дэмакратызацыі, заснаванай на прынцыпах узаемапаважлівых, раўнацэнных адносін супрацоўніцтва, даверу, партнёрства, клопату і добразычлівасці. Сям'я стала больш гнуткай, чуллівая рэагуе на змены, якія адбываюцца, і, убіраючы ў сябе новае, захоўвае пры гэтым свае традыцыйныя, першапачатковыя ўстоі. Разам з тым, у роднасна-сваяцкіх адносінах сустракаюцца і такія негатыўныя адметнасці, як зніжэнне ўзроўню ўзаемнай сваяцкай падтрымкі і дапамогі, аслабленне традыцыйных этычных норм у паводзінах.

Гэтыя працэсы закранаюць і бацькоўска-дзіцячыя адносіны. Крытэрыем, які дае магчымасць адзначыць тэндэнцыю, з'яўляюцца функцыянаванне ў сям'і традыцый матэрыяльнай і маральнай падтрымкі і дапамогі, становішча выхаваўчай дзейнасці сям'і. Захоўваюцца мадэлі міжпакаленнай трансмісіі: традыцыі матэрыяльнай падтрымкі і дапамогі бацькамі дзяцей і маральнай – дзецьмі бацькоў застаюцца важнейшым сродкам аб'яднання сям'і, узаемага клопату, праяўленнем любові і павагі. Заўважана наступная тэндэнцыя: змяншаецца значнасць жыццёвага прыкладу бацькоў для пераймання і паўтарэння дзецьмі, у свядомасці маладых пакаленняў фарміруецца імкненне да самастойнасці і незалежнасці ў паводзінах і выбары мадэлей жыцця.

Ступень захаванасці міжпакаленных адносін аказвае ўплыў на выхаваўчыя здольнасці бацькоў. Сучаснаму інстытуту бацькоўства ўласцівы такія асаблівасці, як павышэнне ўзроўню адказнасці бацькоў за нараджэнне і выхаванне дзяцей, іх

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫМ ФРАГМЕНТ

адукацыю і фарміраванне актыўнай грамадзянскай пазіцыі. І нават калі бацькі не ў поўнай меры валодаюць неабходнымі педагогічнымі ведамі, працэс выхавання абавязкова дае плён пры ўмове выкарыстання традыцыйных прыёмаў народнай педагогікі і ажыццяўленні яго на ўласным станочным прыкладзе. Немалаважным складнікам поспеху ў выхаванні з'яўляецца і павышэнне узроўню матывацыі на фарміраванне паўнаважнасці, высокаразвітай асобы, якое апошнім часам становіцца ўсё больш уласцівым для гарадской сям'і.

Вызначаныя новыя з'явы ў сферы роднасна-сваяцкіх і бацькоўска-дзіцячых адносін павінны стымуляваць дзейнасць устаноў адукацыі і сацыякультурнай сферы, садзейнічаць аптымізацыі работы з будучымі бацькамі, маладымі сем'ямі. Апрабаванай у часе формай работы з бацькамі могуць стаць народныя бацькоўскія універсітэты, якія існавалі ў 70–80-я гады XX ст. Адроджэнне гэтага напрамку работы з бацькамі можа наспрыяць павышэнню педагогічнай культуры ў сям'і, прафілактыцы сацыяльнага сіроцтва, прадукцыйнага негатыўнага з'яў у побыце.

Характар этнакультурных працэсаў, узровень захаванасці традыцый, іх аднаўленне і ўзбагачэнне новымі тэндэнцыямі ўказваюць на актыўную запатрабаванасць традыцый у сучаснай сям'і беларусаў. Вясельныя, радзінныя абрады, абрады ўшанавання продкаў выконваюцца многімі гарадскімі сем'ямі, а прытрымліванне традыцый народнага выхавання і этыкету, каляндарнай абраднасці з'яўляецца асновай паўнаважных сямейных адносін. Для этнакультурных працэсаў у гарадской сям'і беларусаў характэрна такая рыса, як адаптаванасць традыцыйнай культуры да сучасных умоў.

7. Аптымізацыя этнакультурных працэсаў у сям'і беларусаў-гараджан магчыма ў спецыяльна арганізаваных умовах – установах адукацыі і сацыякультурнай сферы. У апошній трэці XX – пачатку XXI ст. гэтымі ўстановамі назапашаны багаты вопыт работы з дзецьмі, моладдзю і сем'ямі, створана сістэма работы з вучнёўскай моладдзю. Запатрабаванымі кірункамі працы з'яўляюцца арганізацыя вольнага часу (праз развіццё аматарскіх клубных аб'яднанняў, творчых майстэрняў, правядзенне конкурсаў і фестывалей сямейнай творчасці), краязнаўчая і турысцка-экскурсійная праца (праз валанцёрскую дзейнасць) і інш.

Аднак аналіз дзейнасці многіх з іх паказвае, што неабходна весці больш мэтанакіраваную работу па ўключэнні маладых пакаленняў беларусаў у актыўную дзейнасць па вывучэнні і творчым засвойванні нацыянальных традыцый.

8. Падрыхтоўка моладзі да сямейнага жыцця – важнейшы напрамак дзяржаўнай маладзёжнай палітыкі, рэалізацыя якога можа быць эфектыўнай у вышэйшай школе.

Сучасная вышэйшая школа – гэта не толькі школа атрымання прафесійнай адукацыі, але і школа сацыялізацыі, набывання сацыяльнага вопыту. Студэнцтва – сацыяльна значная група дашлюбнай моладзі, здольная ў бліжэйшыя гады рэалізаваць свой патэнцыял у якасці бацькоў, стварыць сям'ю, ідэаламі якой будучы каштоўнасці нацыянальнай культуры.

Асноўныя напрамкі працы з дашлюбнай моладдзю павінны быць скіраваны на падрыхтоўку моладзі да сямейнага жыцця, фарміраванне культуры сямейных адносін у маладых сем'ях, выхаванне адказнага бацькоўства. Актуальным і новым

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

напрамкам працы з моладдзю з'яўляецца навучанне полікультурнай граматычнасці, што будзе спрыяць выпрацоўцы механізмаў адаптацыі і ўстойлівасці асобы да іншых культур і зберажэнню сваёй нацыянальнай ідэнтычнасці, умацаванню сям'і і сямейных адносін.

Стварэнне кадровай структуры ў сістэме вышэйшай школы, якая забяспечвае работу з моладдзю, – неабходная ўмова прасоўвання ідэй мэтанакіраванай падрыхтоўкі моладзі да сямейнага жыцця і працы з маладымі сем'ямі.

Асабісты ўклад суіскальніка

Дысертация ўяўляе самастойна выкананае комплекснае даследаванне, у рамках якога:

распрацаваны новы тэарэтыка-метадалагічны падыход у даследаванні этнакультурных працэсаў у сям'і беларусаў; выяўлены і раскрыты сутнасць этнакультурных працэсаў у кантэксце даследаванняў сучаснай айчыннай этналогіі, спецыфіка іх функцыянавання ва ўмовах горада ў перыяд апошняй трэці XX – пачатку XXI ст.;

комплексна прааналізаваны механізм пераемнасці традыцый як фундаментальнага прынцыпа функцыянавання і рэпрадуктавання этнакультурных працэсаў у сям'і; даследаваны традыцыі і інавацыі ў этнакультурным комплексе сямейна-бытавых абрадаў у залежнасці ад тыпу горада; акрэслены іх уплыў на этнакультурныя працэсы, іх аднаўленне, паскарэнне і ўзбагачэнне новымі тэндэнцыямі; выяўлена станаўленне мадэлі новага тыпу ў роднасна-сваяцкіх і бацькоўска-дзіцячых адносінах;

акрэслены асноўныя шляхі рэалізацыі сацыяльна-педагагічнага і выхаваўчага патэнцыялу нацыянальных традыцый у працы з дзецьмі, моладдзю і сям'ёй;

распрацаваны напрамкі фарміравання адносін моладзі да сямейнага жыцця ў кантэксце мэт і задач дзяржаўнай сямейнай палітыкі.

У выніку навукова-даследчай працы сабраны і прааналізаваны матэрыялы апытанняў, этнасацыялагічных даследаванняў (*першае* праведзена ў 1992–1994 гг. у г.Мінску, *другое* – у 2007 г. у 30 гарадах: у г. Мінску, буйных, сярэдніх і малых гарадах Беларусі), інтэрв'ю (усяго было апытана 2075 чалавек – дарослых членаў сям'і і дзяцей, гарадскіх жыхароў; з іх – 1692 чалавекі – гэта бацькі, настаўнікі, спецыялісты; 383 чалавекі – дзеці, падлеткі, студэнцкая моладзь). Упершыню сістэмна даследавана праблема сям'і і шлюбу, сямейна-бытавой культуры беларусаў-гараджан на працягу 1989–2009 гг., калі адбыліся змяненні ў статусе Рэспублікі Беларусь, былі сфарміраваны асновы яе дзяржаўнасці, вызначаны прыярытэты развіцця ў наш час, важнейшымі сярод якіх з'яўляюцца сям'я і дзеці, захаванне пераемнасці традыцый паміж пакаленнямі.

Вывады, палажэнні, рэкамендацыі, якія змешчаны ў дысертцыі, распрацаваны аўтарам самастойна.

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

Апрабачыя вынікаў даследавання

Апрабачыя вынікаў даследавання праводзілася на навукова-творчай канферэнцыі «Актуальныя праблемы і навуковыя пошукі ў галіне культуры і мастацтва» (г. Мінск, 19–20 красавіка 1994 г.); Міжнароднай канферэнцыі «Адукацыя і нацыянальна-культурнае адраджэнне» (г. Мінск, 25–26 кастрычніка 1994 г.); Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Сістэма гуманітарызаванай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь: канцэптуальныя асновы, мадэлі, узроўні кіравання» (г. Мінск, 28 верасня 1996 г.); Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Актуальныя праблемы сацыяльна-псіхалагічнай дапамогі сям’і: тэорыя і практыка» (г. Мінск, 28–29 лістапада 2000 г.); Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Усходнеславянскія краіны ў эпоху глабалізацыі: выбар шляхоў развіцця» (г. Гродна, 26–27 лістапада 2003 г.); Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі «Універсітэцкая адукацыя і навука ў XXI стагоддзі» (г. Мінск, 24 кастрычніка 2003 г.); V Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Менталітэт славян і інтэграцыйныя працэсы: гісторыя, сучаснасць, перспектывы» (г. Гомель, 24–25 мая 2007 г.); Міжнароднай навуковай канферэнцыі, прысвечанай 50-гадоваму юбілею інстытута мастацтвазнаўства, этналогіі і фальклору імя Кандрата Крапівы НАН Беларусі, «Мастацтва, фальклор, этнічныя традыцыі ў вырашэнні актуальных задач сучаснай культуры» (г. Мінск, 7–8 чэрвеня 2007 г.); VII Кангрэсе этнолагаў і антрапологаў Расіі (г. Саранск, Рэспубліка Мардовія, 2–14 ліпеня 2007 г.); Міжнароднай канферэнцыі «Міжкультурны і міжрэлігійны дыялог у мэтах устойлівага развіцця» (г. Масква, 13–16 верасня 2007 г.); IV Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі «Традыцыйная культура і дзеці: праблемы этнавыхавання» (г. п. Акцябрскі Гомельскай вобл., 2–3 красавіка 2008 г.); Рэгіянальнай навукова-метадычнай канферэнцыі, прысвечанай 15-годдзю гісторыка-этнаграфічнага музея БДУФК, «Грамадзянскае выхаванне студэнтаў: традыцыі і навацыі» (г. Мінск, 18 красавіка 2008 г.); Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Праблемы вывучэння культурных сувязей на этнакантактных тэрыторыях у славянскім свеце» (г. Мінск, 22–23 мая 2008 г.); VII Міжнароднай навукова-метадычнай канферэнцыі «Беларусь у сучасным свеце» (г. Мінск, 30 кастрычніка 2008 г.); X Свята-Еўфрасімеўскіх чытаннях (г. Мінск, 4–5 лістапада 2008 г.); IV Міжнароднай канферэнцыі «Палявая этнаграфія» (г. Санкт-Пецярбург, 27–29 лістапада 2008 г.); Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Жаночая і гендэрная гісторыя Айчыны X–XXI стст.: новыя праблемы і перспектывы» (г. Петразаводск, 19–21 чэрвеня 2009 г.); VIII кангрэсе этнолагаў і антрапологаў Расіі (г. Арэнбург, 1–5 ліпеня 2009 г.); Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Традыцыі і сучаснае становішча культуры і мастацтваў» (г. Мінск, 24–25 верасня 2009 г.).

Апублікаванасць вынікаў дысертацыі

Па праблемах дысертацыйнага даследавання аўтарам апублікаваны адна манаграфія (аб’ём 16,05 аўт. арк.), 20 артыкулаў у выданнях, уключаных у Пералік навуковых выданняў Рэспублікі Беларусь для апублікавання вынікаў дысертацыйных даследаванняў (10 аўт. арк.), 4 навукова-метадычныя дапаможнікі (30,2 аўт. арк.), 19 артыкулаў у часопісах, зборніках і кнігах (14,5 аўт. арк.), 7

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

дакладаў навуковых канферэнцый (3 аўт. арк.), 15 тэзісаў дакладаў навуковых канферэнцый (4,7 аўт. арк.), 6 вучэбных праграм, метадычных рэкамендацый (6,9 аўт. арк.), 5 артыкулаў у даведачных і энцыклапедычных выданнях (0,3 аўт. арк.), усяго ў аб'ёме больш за 80 аўтарскіх аркушаў.

Структура і аб'ём дысертацыі

Дысертацыя складаецца з уводзін, агульнай характарыстыкі работы, чатырох глаў, заключэння (214 старонак тэксту, 37 табліц, 9 малюнкаў), бібліяграфічнага спіса (41 старонка), у які ўключаны спіс выкарыстаных крыніц (475 найменняў, 11 найменняў архіўных крыніц) і спіс публікацый суіскальніка (82 найменні), двух дадаткаў на 23 старонках.

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ РАБОТЫ

Глава 1 «Тэарэтыка-метадалагічныя асновы дынамікі этнакультурных працэсаў у гарадской сям'і беларусаў у апошній трэці ХХ – пачатку ХХІ ст.» уключае аналітычны агляд літаратуры па тэме; апёнку ступені даследаванасці праблемы і абгрунтаванне метадалогіі. У параграфі 1.1 **«Гістарыяграфія праблемы сям'і, крыніцы і метады даследавання»** аналізуюцца бібліяграфічныя крыніцы даследавання, прыводзяцца крытэрыі выбару напрамкаў дысертацыйнага даследавання.

У выніку даследавання этнакультурных працэсаў вылучаны наступныя перыяды: *першы* – 70–80-я гады ХХ ст.; *другі* – 80–90-я гады ХХ ст.; *трэці* – 1991 г. – пачатак ХХІ ст. У даследаванні ўказаны значныя распрацоўкі новых навуковых напрамкаў, прааналізаваны некаторыя этналагічныя працы еўрапейскіх навукоўцаў, якія даследавалі не толькі сямейныя традыцыі народаў Еўропы, але і сямейна-бытавую культуру ўсходнеславянскіх народаў, традыцыі рускага, украінскага, беларускага народаў. У 70–80-я гады ХХ ст. беларускімі этнолагамі вывучаліся тэндэнцыі этнакультурнага развіцця сям'і і шлюбна-сямейных адносін, акрэўвалася структура сям'і, яе функцыі і змяненні ў тыпалогіі (У. М. Іваноў, С. А. Польшкі, М. Ф. Піліпенка, В. К. Бандарчык, А. М. Міцкевіч, В. М. Бялявіна, Э. Р. Сабаленка, Г. І. Каспяровіч, І. М. Браім, Т. І. Кухаронак).

Даследаванні сямейных працэсаў праводзіліся ў перыяд адаптацыі сельскіх жыхароў да гарадскіх умоў жыцця. Этнічныя аспекты сямейна-роднасных стасункаў, традыцыі і сямейныя абрады народаў Расіі, Украіны, Беларусі вывучаліся заходнімі і расійскімі вучонымі (Р. Дражава, Ю. Касцельнік, О. Зільнскі, Н. Л. Пушкарёва, В. А. Ганцкая, Д. Маркоўска, К. Клузова, Я. Юроўскі, Х. Шельскі і інш.). У працах еўрапейскіх вучоных аналізавалася становішча сям'і ў перыяд нарастання ўрбанізацыйных працэсаў, вывучаліся тэндэнцыі ўплыву міграцыі на ўнутрысямейныя адносіны, функцыі сям'і, сямейна-абрадавую культуру.

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

У 80–90-я гады XX ст. працягвалася вывучэнне духоўнай, матэрыяльнай і сацыяльнай культуры беларусаў (В. К. Бандарчык, А. І. Лакотка, Л. А. Боцань, Л. І. Мінько, Л. В. Ракава, Г. М. Курыловіч, Т. І. Кухаронак, В. С. Цітоў, І. П. Корзун, С. А. Мілочэнкаў). У працах этнолагаў вытрыманы прынцып перасемнасці і пашырэння тэматыкі даследаванняў. Пачынаюць узнімацца вострыя сацыяльныя пытанні: уплыў сямейных канфліктаў на самаадчуванне сям’і, праблемы л’янства бацькоў, сацыяльнае сіроцтва, псіхалагічны і маральны мікраклімат у сям’і, праявы перарванасці сувязі паміж пакаленнямі. Гэтыя праблемы закранаюцца не толькі этнолагамі, але і сацыёлагамі, філосафамі як спецыялістамі сумежных з этналогіяй навук (А. Г. Харчавым, Л. І. Шахоўска, Л. М. Гарбаценкавай, М. Г. Юр-кевічам і інш.).

У даследаваннях сям’і ўсходнеславянскіх народаў замежнымі навукоўцамі фарміруецца новы погляд на вывучэнне сям’і і сямейных адносін: пашыраецца тэматыка даследаванняў, іх сацыяльная значнасць. У гэты перыяд назіраюцца агульныя тэндэнцыі ў навуковых працах, прысвечаных беларускаму і еўрапейскім народам, вывучаюцца сямейныя традыцыі, ступень іх захаванасці ў побыце, уплыў міжнацыянальных шлюбаў на культурныя традыцыі асобных народаў і інш. (Ф. Нойрайтэр, Ф. Шольц, М. Аляхновіч і інш.).

У 90-я гады XX – пачатку XXI ст. у айчынным этналогіі традыцыйная тэматыка пашыраецца даследаваннем этнасацыяльных праблем сям’і, шлюбу, бацькоўства, дзяцінства, урбанізацыйных працэсаў у Беларусі і іх уплыву на структуру гарадскога насельніцтва, уздымаюцца дэмаграфічныя пытанні, аналізуюцца сацыяльная значнасць бацькоўства, рэпрадуктыўная і выхаваўчая функцыі сям’і (Г. М. Курыловіч, І. У. Чаквін, І. Р. Углік, Т. І. Кухаронак, Л. В. Ракава).

Праблематыка сям’і і традыцый вывучаецца І. І. Калачовай, Т. А. Навародскім, Н. Я. Луйгас і інш. Г. І. Каспяровіч, М. Ф. Піліпенка, А. В. Гурко, А. У. Гурко даследуюць этнакультурныя працэсы ў канцы XX – пачатку XXI ст., сучасныя працэсы этнічнай гісторыі – дзяржаўныя, каландарныя і хрысціянскія святы, прафесійную культуру беларусаў. Значны ўклад у распрацоўку спецыяльных напрамкаў этналогіі, у прыватнасці этнапедагагікі, унеслі беларускія навукоўцы Г. П. Арлова, Г. А. Барташэвіч, В. С. Болбас, А. А. Грымаць, С. П. Жлоба, В. П. Канащ, В. А. Салесёў, В. У. Чэчат і інш.

Новы віток у сваім развіцці набылі сацыяльныя навукі, сярод якіх выдзяляецца сацыялогія сям’і. Сацыялагічныя пытанні развіцця сям’і, сацыялогію сям’і вывучаюць беларускія сацыёлагі і філосафы С. Д. Лапцёнак, Ю. М. Бубноў, С. Н. Бурава, А. К. Воднева. У рэчышчы сацыялогіі развіццё атрымалі і іншыя значныя галіны ведаў – гэта сацыяльная работа, сацыяльная педагогіка, сацыяльная псіхалогія (Э. І. Збароўскі, Я. Л. Каламінскі, Ж. І. Міцкевіч, В. Р. Сянько, А. А. Аладзін, А. М. Сізанаў).

Аўтар абагуліў вынікі даследаванняў, прыведзеныя ў працах замежных даследчыкаў, у якіх назіраецца цікавасць да новых форм шлюбу, што з’явіліся ў еўрапейскіх краінах і закранулі традыцыйныя стэрэатыпы адносна сям’і і шлюбу (М. К. Любарт, М. У. Залагухіна, А. А. Сарокіна, С. А. Пракапенка).

Манаграфія

1. Калачова, І.І. Этнакультурныя працэсы ў гарадской сям'і беларусаў у апошній трэці XX – пачатку XXI ст.: манаграфія / І.І. Калачова. – Мінск : Беларус. навука, 2009. – 266 с., 4 іл.

Публікацыі ў рэцэнзаваных навуковых часопісах і зборніках

2. Калачёва, И.И. Актуальные проблемы развития этнокультурных процессов в городской семье белорусов (начало XXI века) / И.И. Калачёва // Вестн. ин-та соврем. знаний. – 2009. – № 1. – С. 27–32.

3. Калачова, І.І. Актуальныя тэндэнцыі развіцця этнакультурных працэсаў у гарадской сям'і беларусаў у апошній трэці XX – пач. XXI ст.: мадэрнізацыя і урбанізацыя ўкладу жыцця / І.І. Калачова // Пытанні мастацтва, этналогіі і фалькларыстыкі / Ін-т мастацтвазнаўства, этналогіі і фальклора; навуک. рэд. А.І. Лакотка. – Мінск, 2009. – Вып. 6. – С. 356–367.

4. Калачова, І.І. Гарадская сям'я беларусаў у апошній трэці XX – пач. XXI стет.: гістарыяграфія праблемы ў айчынных і замежных этналагічных даследаваннях / І.І. Калачова // Научные труды Республиканского института высшей школы. Исторические и психолого-педагогические науки : сб. науч. ст. В 2 ч. / под ред. В.Ф.Беркова. – Минск : РИВШ, 2009. – Ч.1. Вып.8 (13). –С. 47–54.

5. Калачова, І.І. Сучасная сям'я беларусаў у горадзе: праблемы адаптацыі; захаванне традыцый духоўнай культуры / І.І. Калачова // Весн. Мазыр. дзярж. пед. ун-та. – 2009. – № 1(22). – С. 48–52.

6. Калачова, І.І. Традыцыі міжпакаленных адносін у сучасных гарадскіх сем'ях беларусаў / І.І. Калачова // Весн. Віцеб. дзярж. ун-та. – 2009. – № 1 (51). – С. 7–11.

7. Калачова, І.І. Этнакультурныя працэсы ў гарадской сям'і беларусаў у апошній трэці XX – пач. XXI ст.: сутнасць; дынаміка; ацэнка функцыянавання і развіцця / І.І. Калачова // Вес. Нац. акад. навук Беларусі. Сер. гуманітар. навук. – 2010. – № 1.

8. Колочова, І.І. Сім'я та шлюб у месцах Білорусі: дынаміка сучасных этнакультурных процесів / І.І. Колочова // Нар. творчість та этнографія. – 2008. – № 6. – С. 89–94.

9. Калачова, І.І. Гістарыяграфія праблемы сям'і беларусаў у кантэксце еўрапейскай культурнай традыцыі ў другой палове XX – пач. XXI ст. / І.І. Калачова // Пытанні мастацтва, этналогіі і фалькларыстыкі / Ін-т мастацтвазнаўства, этналогіі і фальклора; навук. рэд. А.І. Лакотка. – Мінск, 2008. – Вып. 4. – С. 294–305.

10. Колочова, І.І. Дынаміка развітку родніны і шлюб у біларусів та її яе вплив на стійкість этнакультурных працэсів в місгах Білорусі в кін. XX – поч. XXI ст. / І.І. Колочова // Народознавчі зошити. – 2008. – Зп. 1–2 (79–80). – С. 21–28.

11. Калачова, І.І. Развіццё канцэпцыі валюцыванізму ў вывучэнні сямейных традыцый беларусаў у працах айчынных этнографіў (XX–XXI стст.) / І.І. Калачова // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі / ІАН Беларусі, Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. – Мінск, 2007. – Вып. 3, ч. 2 : Мастацтва, фальклор, этнічныя традыцыі ў вырашэнні актуальных задач сучаснай культуры : матэрыялы Міжнар. навук. канф., прысвеч. 50-гадоваму юбілею Ін-та мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы ІАН Беларусі, Мінск, 7–8 чэрв. 2007 г. : у 2 ч. / навук. рэд. А.І. Лакотка. – С. 101–106.

12. Калачова, І.І. Функцыянальныя і структурныя змяненні сям’і гараджан у Беларусі ў пач. ХХІ ст.: этнасацыялагічны аспект / І.І. Калачова // Вес. Беларус. дзярж. пед. ун-та. Сер. 2, Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Культуралогія. – 2007. – № 1. – С. 91–95.

13. Калачова, І.І. Беларуская сям’я ў пачатку ХХІ стагоддзя: традыцыйны і сучасны погляд / І.І. Калачова // Вып. шк. – 2006. – № 3. – С. 25–29.

14. Калачёва, И.И. Поликультурное образование студенчества: вопр. теории / И.И. Калачёва // Вып. шк. – 2004. – № 5. – С. 23–26.

15. Калачова, І.І. Мацярынства як аснова выжывання і сацыяльнага развіцця сям’і / І.І. Калачова // Нар. асвета. – 2000. – № 7. – С. 39–45.

16. Калачова, І.І. Рэалізацыя ідэй непадсілля ў дзейнасці сацыяльных педагогаў / І.І. Калачова // Нар. асвета. – 2000. – № 12. – С. 52–57.

17. Калачова, І.І. Бацькоўства : традыц. і сучас. погляды / І.І. Калачова // Пачатк. навучанне : сям’я, дзіцячы сад, шк. – 1997. – № 1. – С. 106–114.

18. Калачова, І.І. Дом, дзе патрэбна цеплыня. Гісторыка-педагагічныя напрамкі выхаваўчай работы з дзецьмі-сіротамі і дзецьмі, пазбаўленымі бацькоўскай апекі / І.І. Калачова // Нар. асвета. – 1997. – № 5. – С. 145–156.

19. Калачова, І.І. Этнапедагагічныя традыцыі і іх выкарыстанне ў сучасным выхаванні / І.І. Калачова // Праблемы выхавання. – 1997. – № 6. – С. 107–115.

20. Калачова, І.І. Роля сям’і ў трансмісіі этнапедагагічных традыцый беларусаў / І.І. Калачова // Адукацыя і выхаванне. – 1995. – № 4. – С. 77–81.

21. Калачова, І.І. Сямейнае выхаванне на Беларусі (другая палова ХІХ ст. – пачатак ХХ ст.) / І.І. Калачова // Адукацыя і выхаванне. – 1994. – № 10. – С. 79–85.

Навуковыя выданні і дапаможнікі

22. Калачёва, И.И. Семья в современном белорусском обществе: реалии и перспективы развития / И.И. Калачёва. – Минск: Респ. ин-т высш. шк., 2008. – 77 с.

23. Калачёва, И.И. Молодёжь и поликультурное образование в высшей школе Беларуси: пособие для адм.-упр. кадров высш. шк. / И.И. Калачёва. – Минск: Тесей, 2003. – 158 с.

24. Калачова, І.І. Ад добрага караня – добры парастак : этнапед. традыцыі беларусаў у выхаванні дзяцей : дапам. для педагогаў дашк. устаноў / І.І. Калачова. – Мінск : НМІЦэнтр, 1999. – 124 с.

25. Калачова, І.І. Народныя традыцыі і звычаі выхавання: этнапед. спадчына народаў Беларусі / І.І. Калачова. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 1999. – 179 с.

26. Калачова, І.І. Гарадская сям'я / І.І. Калачова // Беларусы: сучасныя этнакультурныя працэсы / Г.І.Каспяровіч [і інш.]; НАН Беларусі, Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. – Мінск: Бел. навука, 2009. – С. 89–149.
27. Калачова І.І. Сучасная сям'я беларусаў у горадзе: праблемы адаптацыі, захавання традыцый духоўнай культуры // Праблемы выхавання. – 2009. – № 1. – С. 12–16.
28. Калачёва, И.И. Динамика изменений в семейно-брачных отношениях белорусов: этнокультур. аспект / И.И. Калачёва // Сац.-пед. работа. – 2008. – № 5. – С. 14–17.
29. Калачёва, И.И. Ненасилие в теории и практике социально-педагогической работы с детьми и учащейся молодёжью / И.И. Калачёва // Воспитание личности в социокультурном пространстве / А.П. Байко [и др.] ; науч. ред. В.Н. Наумчик. – Минск, 2008. – С. 92–100.
30. Калачёва, И.И. Преемственность семейных традиций как фактор стабильности этнокультурных процессов / И.И. Калачёва // Адукацыя і выхаванне. – 2008. – № 4. – С. 3–8.
31. Калачёва, И.И. Семья как фактор этнической стабильности в условиях интенсификации миграционных процессов в Беларуси / И.И. Калачёва // Гастарбайтерство: факторы адаптации / сост. Н.А. Дубова. – М., 2008. – С. 265–276.
32. Калачова, І.І. Гарадская сям'я: этнакультурныя працэсы на сучасным этапе / І.І. Калачова // Адукацыя і выхаванне. – 2008. – № 11. – С. 28–32.
33. Калачова, І.І. Падрыхтоўка моладзі да сямейнага жыцця і працы з маладымі сем'ямі ў сістэме павышэння кваліфікацыі / І.І. Калачова // Воспитание в сотворчестве (активные методы в воспитательной работе с учащейся молодежью) : сб. науч. ст. / Респ. ин-т высш. шк.; под науч. ред. В.В. Познякова. – Минск, 2008. – С. 174–181.
34. Калачёва, И.И. Студенческая молодёжь и поликультурное образование в высшей школе / И.И. Калачева // Организационно-педагогические и идеологические основы работы с молодежью в высшей школе: из опыта работы специалистов по социальной и воспитательной работе со студенческой молодежью и кураторов студенческих групп : сб. ст. / под общ. ред. И.И. Калачёвой, С.А. Кулеш. – Минск : Респ. ин-т высш. шк., 2006. – С. 30–35.
35. Калачёва, И.И. Социальный педагог в высшей школе: становление профессиональной культуры / И.И. Калачёва // Организационно-педагогические и идеологические основы работы с молодежью в высшей школе: из опыта работы специалистов по социальной и воспитательной работе со студенческой молодежью и кураторов студенческих групп : сб. ст. / под общ. ред. И.И. Калачёвой, С.А. Кулеш. – Минск : Респ. ин-т высш. шк., 2006. – С.19–26.
36. Калачёва, И.И. Технологии обучения толерантности и толерантному общению специалистов высшей школы в системе повышения квалификации в Беларуси / И.И. Калачёва // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Ін-т інновац. технологій і змісту освіти МОН України. – Рівне, 2004. – Вип. 9. – С. 52–59.
37. Kalachova, I.I. Actualization of ideas related a Culture of Peace and Tolerance in Today's Belarussian Universities / I.I. Kalachova, I.I. Gancheronak //

UNESCO Chairs in Human Rights, Democracy, Peace and Tolerance. – 2002. – Bull. 4. – P. 196–198.

38. Калачёва, И.И. Защита прав детей и подростков Беларуси в повседневной жизни в условиях школьных и внешкольных учреждений / И.И. Калачёва // Гісторыя штотдзённасці і правы чалавека : матэрыялы Міжнароднага канф., Мінск, 1–5 снеж. 1999 г. / уклад.: П. Садоўскі, М. Тэлюс. – Мінск, 2000. – С. 221–232.

39. Калачёва, И.И. Идеи ненасилия в гуманистической педагогике / И.И. Калачёва // Воспитание в современных условиях : сб. науч. ст. / науч. ред. О.П. Котикова. – Минск, 1999. – С. 44–52.

40. Калачёва, И.И. Профессиональное становление школьных социальных педагогов : этнопсихопед. аспекты / И.И. Калачёва // Сац.-пед. работа. – 1999. – № 4. – С. 51–58.

41. Калачёва, И.И. Развитие идей гуманизма и ненасилия в социально-педагогической работе / И.И. Калачёва // Адукацыя і выхаванне. – 1999. – № 11. – С. 17–21.

42. Калачова, І.І. Беларускія песенныя фальклор і яго тэрапеўтычнае значэнне / І.І. Калачова, Т.М. Крыўко // Проблемы социальной педагогики в школе : науч.-метод. материалы в помощь соц. педагогу / Нац. ин-т образования ; науч. ред. И.И. Калачёва. – Минск, 1999. – С. 119–123.

43. Калачёва И.И. Ненасилие как важнейшая социально-педагогическая проблема современного воспитания / Калачёва И.И. // Проблемы социальной педагогики в школе : науч.-метод. материалы в помощь соц. педагогу / Нац. ин-т образования ; науч. ред. И.И. Калачёва. – Минск, 1999. – С. 36–42.

44. Калачёва И.И. Этнопедагогические аспекты социального воспитания / Калачёва И.И. // Проблемы социальной педагогики в школе : науч.-метод. материалы в помощь соц. педагогу / Нац. ин-т образования ; науч. ред. И.И. Калачёва. – Минск, 1999. – С. 61–69.

45. Калачова, І.І. Народная педагогічная спадчына як сродак гуманістычнага фарміравання асобы / І.І. Калачова // Гуманистическое формирование личности в современных условиях : сб. науч. ст. / науч. ред. О.П. Котикова. – Минск, 1998. – С. 54–64.

46. Калачёва, И.И. Роль семьи в формировании положительных взглядов молодежи к народным традициям / И.И. Калачёва // Сборник статей по основным направлениям научно-исследовательской работы : в 2 ч. / Мин. ин-т культуры. – Минск, 1990. – Ч. 2. – С. 10–17.

47. Калачёва, И.И. Формирование ценностного отношения молодежи к семье и браку: традиции национальной культуры и инновации современности / И.И. Калачёва // Гражданское воспитание студентов БГУФК: традиции и инновации : материалы Регион. науч.-метод. конф., посвящ. 15-летию ист.-этногр. музея каф. философии и истории, Минск, 18 апр. 2008 г. / Белорус. гос. ун-т физ. культуры ; редкол.: М.Е. Кобринский (гл. ред.) [и др.]. – Минск, 2008. – С. 29–34.

48. Калачова, І.І. Гарадская сям'я беларусаў: тэндэнцыі этнакультурнага развіцця на сучасным этапе / І.І. Калачова // Традыцыйная культура і дзеці: праблемы этнавыхавання / Беларус. дзярж. ін-т праблем культуры ; аўт. праекта і ўклад. М.А. Козенка. – Мінск, 2008. – Вып. 3 : Матэрыялы IV Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі (2–3 красавіка 2008 г., г.п. Акцябрскі) / рэдкал.: М.А. Козенка, А.М. Боганева, Т.Б. Варфаламеева. – С. 169–175.

49. Калачова, І.І. Гарадская сям'я беларусаў у этнакультурных працэсах у пачатку XXI стагоддзя / І.І. Калачова // Менталітэт восточных славян и интеграционные процессы: история, современность, перспективы : материалы V Междунар. науч. конф., Гомель, 24–25 мая 2007 г. / Гомел. гос. техн. ун-т ; под общ. ред. В.В. Кириенко. – Гомель, 2007. – С. 207–209.

50. Калачёва, И.И. Поликультурное образование как механизм оптимизации межкультурного диалога молодежи Беларуси и России / И.И. Калачёва // Межкультурный и межрелигиозный диалог в целях устойчивого развития : материалы междунар. конф., Москва, 13–16 сен. 2007 г. / Рос. акад. гос. службы при Президенте Рос. Федерации ; общ. ред. В.К. Егорова. – М., 2008. – С. 663–666.

51. Калачёва, И.И. Поликультурное образование и воспитание студенческой молодежи в общежитии: опыт, реалии и прогнозы / И.И. Калачёва // Современные подходы к организации воспитательной работы в условиях общежитий : сб. ст. респ. семинара-практикума, Минск, 17–18 марта 2004 г. / Белорус. гос. ун-т ; редкол.: Г.А. Бутрим (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2004. – С. 136–141.

52. Калачёва, И.И. Актуальные проблемы поликультурного образования студенческой молодежи в процессе интернационализации вузов Беларуси / И.И. Калачёва // Восточнославянские страны в эпоху глобализации: выбор путей развития : материалы Междунар. науч. конф., 26–27 нояб. 2003 г., Гродно / Гродн. гос. ун-т ; под ред. Ч.С. Кирвеля [и др.]. – Гродно, 2003. – С. 15–20.

53. Калачова, І.І. Беларуская народная педагогіка ў сістэме падрыхтоўкі сацыяльных педагогаў / І.І. Калачова // Пуці павышэння якасця прафесійнай падрыхтоўкі педагогічных кадраў с універсітэцкім адукацыяй : матэрыялы респ. навуч.-практ. конф. / Белорус. гос. ун-т ; под ред. А.П. Сманцера. – Минск, 1995. – С. 191–193.

54. Калачёва, И.И. Семейно-брачные отношения в традиционной и современной белорусской семье / И.И. Калачёва // Женская и гендерная история Отечества: новые проблемы и перспективы: Материалы Междунар. научной конференции (19-21 июня 2009 г., г. Петрозаводск, Республика Карелия) / Институт этнологии и антропологии им. Н.Н. Миклухо-Маклая РАН; Российская ассоциация исследователей женской истории. – М.: ИЭА РАН, 2009. – С. 24–25.

55. Калачёва, И.И. Возрождение ценностного потенциала семьи и брака в Беларуси: сохранение традиций национальной культуры / И.И. Калачёва // Этнокультурные и этноконфессиональные образования: проблемы и перспективы развития : материалы Междунар. науч.-практ. конф., 9–11 дек. 2008 г. / под. ред. Н.Ф. Беляевой. – Саранск, 2008. – С. 24–29.

56. Калачова, І.І. Роля праваслаўных традыцый у духоўным жыцці сучаснай гарадской сям’і беларусаў / І.І. Калачова // Традиции православной духовности в нравственном воспитании и предупреждении семейного неблагополучия : сб. докл. X Свято-Евфросин. пед. чтений, 11–15 нояб. 2008 г., Минск / сост.: А.И. Осипов, А.В. Бройко, А.А. Ананенко. – Минск, 2008. – С. 170–173.

57. Калачёва, И.И. Укрепление межэтнической толерантности в белорусском обществе: решение проблем культурной адаптации беженцев / И.И. Калачёва // Беларусь в современном мире: материалы VII Междунар. науч. конф., посвящ. 87-летию образования Белорус. гос. ун-та, Минск, 30 окт. 2008 г. / редкол.: В.Г. Шадуrowsкий [и др.]. – Минск, 2008. – С. 269–270.

58. Калачёва, И.И. Городская семья белорусов: динамика этнического развития в начале XXI в. / И.И. Калачёва // VII Конгресс этнографов и антропологов России : докл. и выступления, Саранск, 2–14 июля 2007 г. / НИИ гуманитар. наук при правительстве Респ. Мордовия ; редкол.: В.А. Тишков [и др.]. – Саранск, 2007. – С. 206.

59. Калачёва, И.И. Поликультурное образование студенческой молодёжи как фактор интеграции национальной системы белорусской высшей школы в образовательное пространство СНГ / И.И. Калачёва // Проблемы и перспективы сотрудничества государств-участников СНГ в формировании единого (общего) образовательного пространства: тр. Междунар. науч.-практ. конф., Москва, 20–21 окт. 2004 г. / Рос. ун-т дружбы народов. – М., 2004. – С. 721–725.

60. Калачёва, И.И. Поликультурное образование в контексте модернизации современного социально-гуманитарного знания / И.И. Калачёва // Университетское образование и наука в XXI столетии : материалы Междунар. науч.-метод. конф., Минск, 24 окт. 2003 г. / Респ. ин-т высш. шк. ; редкол.: Я.С. Яскевич [и др.]. – Минск, 2003. – С. 100–102.

61. Калачёва, И.И. Профессиональное образование социальных педагогов по работе с семьей: культурологический аспект / И.И. Калачёва // Актуальные проблемы социально-психологической помощи семье: теория и практика: материалы Междунар. науч.-практ. конф., 28–29 нояб. 2000, Минск / Белорус. фонд соц. поддержки детей и подростков «Мы – детям» ; редкол.: Н.И. Мицкевич (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2000. – С. 70–73.

62. Калачёва, И.И. Арт-терапия и её использование в практике социально-педагогической реабилитации / И.И. Калачёва // Социально-психологическая реабилитация населения, пострадавшего от экологических и техногенных катастроф = Psychosocial rehabilitation of population suffered of ecological and technical catastrophe : VI Междунар. конф. Минск, Респ. Беларусь, 26–29 мая 1999 г. : материалы конф. / Нац. ин-т образования ; редкол.: Л.А. Пергаменщик (гл. ред.) [и др.]. – Минск, 1999. – С. 87.

63. Калачёва, И.И. Культура и этнокультура в системе профессионального образования социальных педагогов / И.И. Калачёва // Подготовка социальных педагогов и социальных работников: проблемы, тенденции, опыт : материалы II Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 27–28 апр. 1999 г. / Белорус. гос. пед. ун-т; редкол.: Т.П. Михневич [и др.]. – Минск, 1999. – С. 128–131.

64. Калачова, І.І. Аб выкарыстанні этнакультурнай спадчыны ў сацыяльна-педагагічнай рабоце / І.І. Калачова // Личность ребенка: развитие творческих способностей и формирование культуры мира : науч.-практ. конф., 26–28 мая 1998 г., Респ. пионер. лагерь «Зубренок» : материалы конф. : в 2 ч. / Белорус. фонд соц. поддержки детей и подростков «Мы – детям» ; под ред. В.Т. Кабуша. – Минск, 1998. – Ч. 1. – С. 80–84.

65. Калачова, І.І. Этнасацыяльныя праблемы работы з сям'ёй / І.І. Калачова // Система гуманитаризации образования в Республике Беларусь: концептуальные основы, модели, уровни, управление : тез. докл. участников Междунар. науч.-метод. конф. / Респ. ин-т высш. шк. ; редкол.: А.В. Макаров (гл. ред.) [и др.]. – Минск, 1996. – С. 84–85.

66. Калачова, І.І. Месца традыцыйнага сямейнага выхавання беларусаў у надрах тэўцы сацыяльных педагогаў / І.І. Калачова // Прафесіяналізм выкладчыкаў універсітэта ва ўмовах пераходу да шматузроўневай сістэмы адукацыі : тэз. дакл. на навук.-метад. канф., 1–2 лют. 1994 г. / Беларус. ун-т культуры ; рэдкал.: А.І. Смолік (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 1994. – С. 80–81.

67. Калачова, І.І. Аб некаторых асаблівасцях сямейнага выхавання беларусаў (кан. XIX–пач. XX ст.) / І.І. Калачова // Адукацыя і нацыянальна-культурнае адраджэнне : тэз. навук. дакл. на Міжнар. канф., 25–26 кастр. 1994 г., Мінск : у 2 ч. / Нац. ін-т адукацыі. – Мінск, 1994. – Ч. 1. – С. 107–108.

68. Калачова, І.І. Роля сямейных этнапедагагічных традыцый беларусаў у павышэнні педагагічнай культуры бацькоў / І.І. Калачова // Актуальныя праблемы і навуковыя пошукі ў галіне культуры і мастацтва : тэз. дакл. на навук.-творч. канф., 19–20 крас. 1994 г. / Беларус. ун-т культуры ; пад рэд. А.К. Лягчылава. – Мінск, 1994. – С. 25–26.

69. Калачова, І.І. Роля сямейных этнапедагагічных традыцый у фарміраванні дзіцяці ранняга ўзросту / І.І. Калачова // Роля сям'і і дашкольных устаноў у развіцці асобы дзіцяці ў святле педагагічных ідэй Л.С. Выгоцкага і яго паслядоўнікаў : тэз. Міжнар. навук.-практ. канф., 3–6 кастр. 1994 г. / склад.: Т.М. Карасцялёва [і інш.]. – Гомель, 1994. – Ч. 1. – С. 30–32.

70. Калачёва, И.И. Социально-педагогическое сопровождение семейно-брачных отношений в студенческой среде: учебная программа повышения квалификации для социальных педагогов высшей школы // *Семья в современном белорусском обществе: реалии и перспективы развития* / И.И. Калачёва. – Минск : Респ. ин-т высш. шк., 2008. – С.53–62.

71. Калачёва, И.И. Поликультурное образование студенческой молодежи : учеб.-темат. план и программа курса (для административ.-упр. кадров системы повышения квалификации) / И.И. Калачёва. – Минск : Респ. ин-т высш. шк. БГУ, 2003. – 16 с.

72. Калачёва, И.И. Профессиональная культура социального педагога : учеб.-темат. план и программа курса для системы повышения квалификации специалистов образования и высш. шк. / И.И. Калачёва // *Профессиональная культура социального педагога* / С.А. Валаханович, О.В. Липневич, И.И. Калачёва [и др.] ; отв. ред. И.И. Калачёва. – Минск, 2002. – С. 74–87.

73. Калачёва, И.И. Этика ненасилия : учеб.-темат. план и программа курса для системы повышения квалификации специалистов образования и высш. шк. / И.И. Калачёва // *Профессиональная культура социального педагога* / С.А. Валаханович, О.В. Липневич, И.И. Калачёва [и др.] ; отв. ред. И.И. Калачёва. – Минск, 2002. – С. 87–95.

74. Калачова, И.И. Хлеб : сцэнарый ранішніка / И.И. Калачова // *Пралеска*. – 1997. – № 9. – С. 22–24.

75. Калачова, И.И. Пазнавальна-забаўляльная гульня «Шчаслівая зорачка» / И.И. Калачова // *Праблемы выхавання*. – 1996. – № 5. – С. 121–128.

76. Калачёва, И.И. Рекомендации в помощь воспитателям общежитий / И.И. Калачёва. – Минск : Белсовпроф, 1987. – 19 с.

Публікацыі ў даведачных і энцыклапедычных выданнях

77. Калачёва, И.И. Благополучие семейное / И.И. Калачёва // *Словарь социального педагога и социального работника* / под общ. ред. И.И. Калачёвой [и др.]. – 2-е изд. – Минск, 2003. – С. 17.

78. Калачёва, И.И. Территориальный центр социального обслуживания семьи и детей / И.И. Калачёва // *Словарь социального педагога и социального работника* / под общ. ред. И.И. Калачёвой [и др.]. – 2-е изд. – Минск, 2003. – С. 219–220.

79. Калачёва, И.И. Дядькование / И.И. Калачёва // *Социальная педагогика : опыт слов.-справ.* / под общ. ред. И.И. Калачёвой, Я.Л. Коломинского, А.И. Левко. – Минск, 2000. – С. 56.

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

80. Калачёва, И.И. Народная педагогика / И.И. Калачёва // Социальная педагогика : опыт слов.-справ. / под общ. ред. И.И. Калачёвой, Я.Л. Коломинского, А.И. Левко. – Минск, 2000. – С. 114.

81. Калачёва, И.И. Ненасилие / И.И. Калачёва // Социальная педагогика : опыт слов.-справ. / под общ. ред. И.И. Калачёвой, Я.Л. Коломинского, А.И. Левко. – Минск, 2000. – С. 115.

82. Калачёва, И.И. Народная педагогика / И.И. Калачёва // Детское движение: словарь-справочник / ред.-сост. Т.В. Трухачёва. – М. ; Минск, 1998. – С. 62.

Калачова Ірына Іванаўна

ЭТНАКУЛЬТУРНЫЯ ПРАЦЭСЫ Ё ГАРАДСКОЙ СЯМ'І БЕЛАРУСАЎ У АПОШНЯЙ ТРЭЦІ ХХ – ПАЧАТКУ ХХІ СТ.

Ключавыя словы: этнакультурныя працэсы, гарадская сям'я беларусаў, мадэрнізацыя і урбанізацыя ўкладу жыцця, трансфармацыя каштоўнасцей сям'і і шлюбу, механізм пераемнасці каляндарных традыцый, традыцыі і інавацыі ў сямейна-бытавой абраднасці, традыцыі роднасна-сваяцкіх адносін, традыцыі выхавання і этыкету, мадэрнізаванасць традыцый, сацыяльна-педагагічны і выхаваўчы патэнцыял традыцый, перспектывыя напрамкі працы з моладдзю.

Мэта даследавання: раскрыццё асноўных тэндэнцый дынамікі этнакультурных працэсаў у гарадской сям'і беларусаў у апошнюю трэці ХХ – пач. ХХІ ст.

Метады даследавання: гістарыка-параўнальны аналіз, гістарычнай рэканструкцыі, метады налявых даследаванняў, апытанне, стандартызаванае інтэрв'ю, назіранне, анкетаваанне (этнасацыялагічнае даследаванне);

Навуковая навізна даследавання. У дысертацыі ўпершыню ў беларускай этналогіі створаны новы тэарэтыка-метадалагічны падыход у даследаванні этнакультурных працэсаў у гарадской сям'і беларусаў у апош. трэці ХХ – пач. ХХІ ст.; вылучаны асноўныя перыяды дынамікі этнакультурных працэсаў ў апош. трэці ХХ – пач. ХХІ ст.; ахарактарызаваны стан і тэндэнцыі працякання этнакультурных працэсаў у сям'і і шлюбе, заканамернасці структурна-функцыянальных і тыпалагічных змяненняў у сям'і; выяўлены механізм пераемнасці традыцый каляндарнай абраднасці беларускага народа; вызначаны традыцыі і інавацыі ў структуры сямейна-бытавых абрадаў; паказаны змяненні ў сістэме роднасных і сваяцкіх адносін, у традыцыях выхавання, маралі і этыкета; акрэслены шляхі рэалізацыі сацыяльна-педагагічнага і выхаваўчага патэнцыялу нацыянальных традыцый у адукацыйнай і сацыяльна-культурнай сферы і паказаны іх уплыў на этнакультурную сітуацыю ў сям'і; распрацаваны напрамкі работы з моладдзю па надрыхтоўцы да сямейнага жыцця ў кантэксце задач дзяржаўнай сямейнай палітыкі.

Рэкамендацыі да выкарыстання. Вынікі дысертацыі могуць быць выкарыстаны ў распрацоўцы дзяржаўных праграм па працы з моладдзю, маладымі сем'ямі, у навукова-даследчых праграмах, у адукацыйнай, выхаваўчай, сацыяльнай і ідэалагічнай рабоце.

Галіна выкарыстання. Сацыяльная гісторыя, этналогія, этнаграфія, этнасацыялогія, сацыяльная работа, сацыяльная педагогіка, сацыяльна-культурная дзейнасць.

Калачёва Ирина Ивановна

ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ ПРОЦЕССЫ В ГОРОДСКОЙ СЕМЬЕ БЕЛОРУСОВ В ПОСЛЕДНЕЙ ТРЕТИ XX – НАЧАЛЕ XXI ВЕКА

Ключевые слова: этнокультурные процессы, городская семья белорусов, модернизация и урбанизация уклада жизни, трансформация ценностей семьи и брака, механизм преемственности календарных традиций, традиции и инновации в семейно-бытовой обрядности, традиции родственных отношений, традиции воспитания и этикета, социально-педагогический и воспитательный потенциал традиций, перспективные направления работы с молодёжью.

Цель исследования: раскрытие основных тенденций динамики этнокультурных процессов в городской семье белорусов в последней трети XX – начале XXI века.

Методы исследования: историко-сравнительный анализ; метод исторической реконструкции; метод полевых исследований; метод опроса; стандартизированное интервью; наблюдение; метод анкетирования (этносоциологическое исследование).

Научная новизна исследования: В диссертации впервые в белорусской этнологии разработан новый теоретико-методологический подход в исследовании динамики этнокультурных процессов в городской семье белорусов в последней трети XX – начале XXI века; выделены основные периоды динамики этнокультурных процессов в последней трети XX – начале XXI века; дана характеристика этнокультурных процессов в связи с изменениями в структуре, функциях, типах семьи; определены оптимальные условия сохранения преемственности традиций календарной обрядности белорусского народа; выявлены традиции и инновации в структуре семейно-бытовых обрядов; показаны изменения в системе родственных отношений, традициях воспитания, этики и этикета; определены пути реализации социально-педагогического и воспитательного потенциала национальных традиций в образовательной и социокультурной сфере; разработаны перспективные направления работы с молодёжью по формированию отношения к семье и подготовке к семейной жизни в контексте задач государственной семейной политики.

Рекомендации по использованию. Результаты диссертации могут быть использованы в разработке государственных программ по работе с семьей, в проведении научно-исследовательской работы, идеологической, социальной, воспитательной работе.

Область применения. Социальная история, этнология, этнография, этносоциология, социальная работа, социальная педагогика, социокультурная деятельность.

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ

SUMMARY

Kalachova Irina Ivanovna

ETHNOCULTURAL PROCESS IN A BELARUSSIAN CITY FAMILY IN THE LAST THIRD OF XX-THE BEGINNING OF XXI CENTURY

Keywords: ethnocultural processes, belarusian city family, modernization and urbanization of the way of life, transformation of family and marriage values, continuity of traditions mechanism, traditions and innovations in family and life ceremonial rites, traditions of family relationships, traditions of upbringing and etiquette, social and pedagogic potential of traditions, perspective areas of working with youth.

The purpose of the research: discovery of the main tendencies and dynamics of the ethnocultural processes in a belarusian city family in the last third of XX – the beginning of XXI century.

The methods of the research: historical, logical and comparative analysis; historic reconstruction; field-work; oral history; survey (interview); poll (ethnosocial research); observation.

The scientific novelty of the research. In this dissertation the new theoretical and methodological conception of ethnocultural processes dynamics in a belarusian city family in the last third of XX – the beginning of XXI century is developed; the main periods of the dynamics of the ethnocultural processes in the last third of XX – the beginning of XXI century are defined; the characteristic of ethnocultural processes in connection with the changes in family structure, functions and types is given; the optimal conditions to preserve the calendar traditions of belarusian people are defined; the traditions and the innovations in the structure of family and living rites are exposed; the changes in the system of family relations, upbringing traditions, ethics and etiquette are shown; the ways of realization of the social and pedagogic potential of national traditions in the educational and sociocultural fields are defined; the perspective areas of working with youth to form the correct attitude to a family and to preparing to a family life in the context of governmental family policy are developed.

The recommendations on the use. The results of this dissertation can be used for the development of the governmental programs, connected with family matters, for the implementation of scientific works, for ideological, social and educational purposes.

Field of application. Social history, ethnology, ethnography, ethnosociology, social work, social pedagogy, sociocultural activity.